

drs. G.H. Timmer
luitenant-kolonel der cavalerie

Nederlandse bijdrage aan CVSE-missie in Moldova

In het artikel van P.W. Gorissen en H.G. Scheltema (MS 163(1994)(4)171) werd o.m. melding gemaakt van de CVSE-missie naar Moldova. Gaarne wil ik in dit kader mijn ervaringen als lid van deze missie bekend stellen, opdat militairen die in de toekomst mogelijk voor dit soort missies worden uitgezonden een idee hebben over wat hen te wachten staat. Om een en ander duidelijk te maken ontkom ik niet aan een algemene beschrijving van diverse aspecten die hebben te maken met de doelstellingen en uitvoering van de missie.

Geografie

Moldova is met een oppervlakte van 33.700 km² de kleinste van de voormalige Sovjetrepublieken, ca. 3/4 van Nederland. De westelijke grens met Roemenië wordt gevormd door de rivier de Prut; in het noorden, oosten en zuiden wordt Moldova begrensd door Oekraïne. De grootste noord-zuidafstand is 350 km en oost-west 150 km. In het oosten van het land vormt de rivier de Dnjestr de geografische grens tussen de linkeroever (op de kaart het kleine rechts gelegen gedeelte; dit heeft te maken met de stroomrichting van de Dnjestr) en de rechteroever. De bodem is vruchtbaar, het klimaat aangenaam: warme zomers, zachte winters en relatief veel neerslag. Het landschap is licht glooiend en doet denken aan Zuid-Limburg. Hoewel de kwaliteit van het wegennet duidelijk achterblijft bij westerse normen is de infrastructuur niet slecht. De grootste steden zijn de hoofdstad Kishinev (Chisinau in het Roemeens), 775.000 inwoners, Tiraspol 205.000, Beltsi 162.000 en Benderi (Tichina) 141.000.

Bevolkingssamenstelling

Moldova heeft de hoogste bevolkingsdichtheid van de voormalige Sovjetrepublieken (4,5 miljoen). De samenstelling van de bevolking van geheel Mol-

dova, dus linker- en rechteroever is als volgt: 65% Moldovanen, 14% Oekraïners, 13% Russen, 3,5% Gagaoezen en 2% Bulgaren. De rest bestaat uit 50 verschillende nationaliteiten.

De demografische opbouw op de linkeroever ziet er als volgt uit: op een totale bevolking van 600.000-750.000 inwoners is 40% Moldovaans, 28% Oekraïens en 25% Russisch (ca. 500.000 Russen wonen op de rechteroever, 165.000 op de linkeroever). Dit impliceert dat op de linkeroever de Slavische bevolking (Oekraïners en Russen) getalsmatig de meerderheid vormt.

Economische situatie

Van het BNP komt 42% voort uit de land- en wijnbouw; de kwaliteit van met name de rode wijnen (Cabernet Sauvignon), champagne en cognac is hoog en de export naar het Westen begint goed op gang te komen.

Industrie 34%, met name textiel en TV-industrie. Hoogwaardige technologische chips- en wapenfabrieken bevinden zich op de linkeroever.

Het BNP zakte in 1990 met 12%, in 1991 met 18% en in 1992 met nog eens 20%. Oorzaken voor de snel slechter wordende economische situatie zijn o.m.: het verbreken van economische banden met andere voormalige Sovjetrepublieken, opgelopen schade aan het industriële complex als gevolg van het conflict in 1992, stijgende prijzen van grondstoffen, hoge belastingen voor startende ondernemers en de hoge mate van inefficiëntie van de overheidsorganen en sociale voorzieningen (in de hoofdstad Kishinev werken evenveel ambtenaren als in het tien keer zo grote Moskou).

De inflatie is hoog; internationale organisaties als het IMF en de World Bank trachten weliswaar ondersteuning te verlenen, maar de kredieten zijn aan voorwaarden verbonden die in de praktijk moeilijk te realiseren blijken. In december 1993 is een natio-

Overzichtskartaal Moldova

nale valuta, *de lei* (cfm. de Roemeense munt) ingevoerd en is de dollar als betaalmiddel verboden. In het dagelijks leven wordt er in het zwarte circuit echter alleen met dollars gehandeld. Corruptie en maffiapraktijken komen op alle niveaus voor en de daaraan gekoppelde criminaliteit neemt, evenals in de andere voormalige Sovjetrepublieken, schrikbarende vormen aan. Ondanks hulp van experts uit het Westen, komen privatiseringsprojecten moeilijk van de grond.

Historische achtergrond

Hoewel de geschiedenis van Moldova gecompliceerd is, is het toch van belang hieraan enige aandacht te besteden, aangezien de conflicterende partijen in iedere situatie daarnaar verwijzen om hun gelijk te bewijzen. Na de Turkse overheersing gedurende de Middeleeuwen is Moldova voortdurend het slachtoffer geweest van geografische uitbreidingsaspiraties van grote naties. Met korte onderbrekingen maakte het gedurende de 19e eeuw deel uit van het Russische Rijk, dat toen al een russificatiepolitiek toepaste. Moldova is etnisch en ook qua taal, deel uitmakende van Bessarabië, ontegenzeggelijk verbonden met Roemenië. Na de Oktoberrevolutie van 1917 slaagde de rechteroever erin een unificatie met Roemenië te bewerkstelligen, terwijl de linkeroever in 1924 werd uitgeroepen tot de *Autonome Socialistische Republiek Moldova*. Ge-

durende het interbellum hebben de Roemenen de Moldovanen als tweederangs burgers behandeld en het land economisch kaalgeplukt. Als gevolg van het *Molotov-Ribbentrop Pact* bezette Stalin in juni 1940 Bessarabië, maar de Duitsers en Roemenen heroverden dit gebied en bezetten het tot 1944. Na de Tweede Wereldoorlog intensiverde Stalin de russificatiepolitiek in Moldova; honderdduizenden Moldovanen werden gedeporteerd. Hij bevorderde de industriële groei op de linkeroever, Russisch werd de omgangstaal en Russen bekleedden alle maatschappelijke sleutelposities.

Pas onder Brezjnev, die zelf partijsecretaris in Moldova was geweest, kwam hieraan een einde. Tijdens de *perestrojka* werd in 1989 een belangrijke wet, de zgn. *taalwet*, aangenomen, waarin het Moldovaans (Roemeens) tot de officiële staatstaal werd verklaard en tevens het Latijnse alfabet weer werd ingevoerd. Bovendien werd bepaald dat allerlei sleutelfunctionarissen in het openbare leven na vijf jaar, dus per 1 januari 1994, een examen zouden moeten afleggen in de Roemeense taal.

In juni 1990 nam het Moldovaanse parlement een verklaring aan waarin het land zich soeverein verklaarde, welke in augustus 1991 werd gevolgd door de definitieve onafhankelijkheidsverklaring, die door de VN werd erkend. Net als in de Baltische Staten voerden extreem nationalistische, die zich fel afzetten tegen alles wat met het ancienregime te maken had, de boventoon in het parlement. Het

Popular Front, dat reünificatie met Roemenië nastreefde, verloor na het aanvankelijke succes al snel haar aanhang onder de bevolking. Ondertussen riep de Gagaoezische minderheid (etnisch verwant met Turkije), wonend in zeven enclaves in het zuiden van Moldova, in juli 1990 een eigen, socialistische republiek uit, in september 1990 gevolgd door de linkeroever (Transdnjestrië): de *Prindnjestrovskaja Moldavskaja Respublika* (PMR).

De spanningen tussen de rechter- en de linkeroever (met Tiraspol als hoofdstad) escaleerden na een reeks gewelddadige incidenten en in juni 1992 brak een gewapend conflict uit in Benderi (gelegen op de rechteroever maar voor 85% bestaande uit Russen die zich hadden aangesloten bij de linkeroever) en in de regio Dubossari, ten noorden van Tiraspol. Uiteindelijk zette de commandant van het 14e Russische Leger, luitenant-generaal Lebed, zijn troepen in en dwong zodoende een wapenstilstand af. Eerder, in april 1992, was een quadripartite overlegmechanisme, bestaande uit vertegenwoordigers van Moldova, Roemenië, Oekraïne en Rusland in het leven geroepen om te trachten d.m.v. onderhandelingen een oplossing voor de problemen te vinden. Na enkele keren bijeen te zijn geweest is dit forum een stille dood gestorven, omdat de Russen zich in de ongunstige onderhandelingspositie van 3:1 bevonden en dus niet waren gediend met een actieve participatie en voortzetting van de onderhandelingen. Als oorzaken van de burgeroorlog kunnen o.m. worden genoemd.

- De genoemde taalwet, die in de ogen van de in Moldova wonende Russen niet alleen zeer discriminerend werkte, maar bovendien werden door de Moldovaanse overheid niet voldoende mogelijkheden en middelen verstrekt de Roemeense taal te leren.

- De aanvankelijk sterke politieke stroming in het Moldovaanse parlement voor reünificatie met Roemenië, wat een grote dreiging voor de Russische minderheid betekende.

- Het streven van de linkeroever om een op de oude leest geschoeide communistische republiek, als deel van een gerestaureerd Sovjetimperium te stichten. Dit komt o.m. doordat het 14^e Leger reeds vanaf 1944 in Tiraspol zit met o.a. de 59^e Mechinfdiv; de beroepsmilitairen die hier werkten bleven er veelal na hun pensionering wonen omdat de leefomstandigheden en het klimaat veel beter waren dan

„thuis”. Een groot deel van de Russische bevolking is dan ook conservatief communistisch en bovendien werkt het ouderwetse propagandasysteem er nog op volle toeren.

- Ogenscheinlijk kleine zaken zoals de keuze van de nationale vlag die sterk lijkt op de Roemeense en de keuze van het Moldovaanse volkslied.

CVSE-missie naar Moldova

In 1992 verzocht president Mircea Snegur de VN een missie naar Moldova te zenden, waarop, na veel touwtrekkerij een *fact finding mission* onder leiding van professor Adam Rothfield (directeur SIPRI) een uitgebreid rapport opstelde. Rothfield concludeerde dat de CVSE, door het zenden van een missie, als internationaal instituut zijn waarde kon bewijzen.

Op 4 februari 1993 werd het mandaat van de missie door het *Committee of Senior Officials* in Wenen goedgekeurd, waarbij als doelstelling werd vastgesteld:

Bearing in mind the CSO decision and this commitment, the objective of the Mission is to facilitate the achievement of a lasting comprehensive political settlement, on the basis of CSCE principles and commitments, of the conflict in the Left Bank Dnjestr area of the Republic of Moldova in all its aspects.

In de verdere uitwerking over de activiteiten van de missie kwamen o.m. de volgende zaken aan de orde:

- voor Transdnjestrië diende een speciale status te worden ontworpen;
- regelmatig (iedere 2 weken) diende een rapport door het hoofd van de missie via de *chairman in office* aan de 53 lidstaten van de CVSE te worden gezonden. In deze rapportage werd aandacht besteed aan de algehele (dus inclusief de militaire) situatie, aan incidenten en aan de terugtrekking van het 14^e Leger;
- samenstelling van de missie: 8 leden, duur: initiële periode van 6 maanden (inmiddels voor nog eens 6 maanden verlengd).

Uitvoering van de missie

Nadat mij was aangezegd dat ik aan de Moldova-missie zou deelnemen, duurde het nog zeven weken voordat ik mij in Wenen moest melden. Deze periode is benut om zoveel mogelijk over Moldova,